

Лабораторна робота №1

ПРОЕКТУВАННЯ СИСТЕМ НЕЧІТКОГО ВИВОДУ НА ОСНОВІ АЛГОРИТМУ МАМДАНІ

Мета роботи: освоїти методику проектування системи нечіткого виводу на основі розробки та використання баз знань продукційних правил з використанням алгоритму Мамдані.

1.1. Основні поняття

Знання можна формалізувати у вигляді системи нечітких логічних висловлювань. Кожне висловлювання можна оцінити нечітким ступенем істинності. Наприклад, висловлювання «швидкість машини висока» може бути істинне на 80%, а висловлювання «завтра буде морозна погода» - на 100%. Кожне таке висловлювання можна описати за допомогою відношень множин лінгвістичних нечітких змінних.

Лінгвістична змінна – це кортеж наступних значень $\langle \beta, T, X, G, M \rangle$, де

β - ім'я змінної (наприклад, «швидкість автомобіля»);

T – базова множина значень її термів – значень, кожне з яких надається за допомогою нечіткої множини (наприклад, «мала», «середня», «висока», «дуже висока»);

X – множина – носій можливих конкретних значень змінної для всіх термів (наприклад, $X = [0, 200]$ км/год.);

G - деяка синтетична процедура генерації нових термів з множини T (наприклад, «дуже мала»);

M – семантична процедура надання терму певної нечіткої змінної вигляду $\langle X, \mu_i(X) \rangle$, $\mu_i(X)$ - функція належності i -того терму з множини T .

В системі **MATLAB** існує середовище для формування систем знань нечіткого виводу. Для входу в це середовище слід ввести в командному рядку слово **fuzzy** і натиснути клавішу **<Enter>**. Побудова системи нечіткого виводу (СНВ), яка оснований на використанні алгоритму Мамдані, має наступні етапи:

1. Проектування бази правил СНВ. Кожне правило представляється у вигляді:

Якщо <умова> **тоді** <заключення> [міра вірності правила]

Для алгоритму Мамдані <умова> і <заключення> виглядають як логічні зв'язки наступних записів:
<нечітка змінна> = <значення>

2. Введення цих правил в СНВ

3. Використання СНВ для обробки вхідної інформації у вигляді конкретних значень вхідних (нечітких) змінних. Цей етап, в свою чергу, розкладається на наступні складові:

3.1 Введення значень вхідних змінних. Тобто, деякий фактів, які вважаються істинні на 100%.

3.2 Фазифікація вхідних змінних – встановлення відповідності між конкретним значенням вхідних змінних і значенням її терму, разом з функцією належності

3.3 Агрегування складних умов, які стоять в правилах після ключового слова **ЯКЩО**, тобто визначення степені істинності всіх умов в усіх правилах, якщо умови надаються за допомогою складних логічних виразів. Правило активується, якщо істинність його умови більша за нуль. В базах знань процедура агрегування умов в правилах виконується за допомогою нечітких логічних операцій – нечіткої кон'юнкції, нечіткої діз'юнкції, нечіткої відмови, та ін.

3.4 Активація підзаключень – процес визначення степені істинності (належності до відповідних термів) змінних, які стоять в заключеннях активних правил, за формулою: $c_k = b_k F_k$, де c_k - ступінь істинності заключення правила k , b_k - ступінь істинності його умови, F_k - ступінь істинності самого правила (ваговий коефіцієнт k -правила). Після визначення вектору $C = (c_1, \dots, c_q)$ визначаються функції належності для кожного із підзаключень для кожної вихідної лінгвістичної змінної. Припустимо, що відповідний терм вихідної лінгвістичної змінної визначається функцією належності $\mu(y)$. Тоді після процедури активації отримуємо поновлену функцію належності відповідного терму (підзаключення) $\mu'(y)$ за одним із методів нечіткої композиції:

- **min** – активізація: $\mu'(y) = \min\{c_i, \mu(y)\}$;
- **prod**-активізація: $\mu'(y) = c_i \mu(y)$;

- average-активізація: $\mu'(y) = 0.5(c_j + \mu(y))$.

Відзначимо, що різні правила підзаключень можуть містити однакові терми лінгвістичних змінних. У цьому випадку для кожного терму ми визначаємо множину різних функцій належності, які обчислюються за одним із правил нечіткої композиції по кожному правилу продукції. Остаточна функція належності для цього терму визначається у наступному пункті.

3.5 Акумуляція заключень, тобто, визначення значення функцій належності для термів всіх вихідних змінних. Якщо для одного терму визначена множина функцій належності $\mu_1'(y), \dots, \mu_p'$, то акумуляція виконується за одним із правил об'єднання нечітких множин:

- об'єднання: $\mu'(y) = \max\{\mu_1'(y), \mu_2'(y)\}$;
- алгебраїчне об'єднання: $\mu'(y) = \mu_1'(y) + \mu_2'(y) - \mu_1'(y)\mu_2'(y)$;
- граничне об'єднання: $\mu'(y) = \max\{\mu_1'(y) + \mu_2'(y) - 1, 0\}$;
- операція λ - суми: $\mu'(y) = \lambda\mu_1'(y) + (1-\lambda)\mu_2'(y)$, $\lambda \in [0,1]$.
- драстичне об'єднання: $\mu'(y) = \begin{cases} \mu_1'(y), & \text{if } \mu_2'(y) = 0, \\ \mu_2'(y), & \text{if } \mu_1'(y) = 0, \\ 1, & \text{else.} \end{cases}$

3.6 Дефазифікація вихідних змінних (визначення конкретних значень за функціями належності термів) розглядається методом центру ваги для неперервних та дискретних нечітких множин за формулами:

$$z = \frac{\int_{y_{\min}}^{y_{\max}} y\mu'(y)dy}{\int_{y_{\min}}^{y_{\max}} \mu'(y)dy}, \quad z = \frac{\sum_{i=1}^n y_i\mu'(y_i)}{\sum_{i=1}^n \mu'(y_i)}$$

Розглянемо принципи побудови та роботи системи нечіткого виводу на прикладі задачі візуалізації поверхні, яка задана функцією.

1.2. Проектування та використання системи нечіткого виводу

Завдання 1. За допомогою СНВ зобразити поверхню функції $y = (x_1^2 - 8)\cos(x_2)$ на множині $x_1 \in [0,4], x_2 \in [0,4]$.

Проектування системи нечіткого виводу слід проводити на основі графічного зображення вказаної залежності. Для цього в М-файлі складемо наступну програму:

```
%Побудова графіка функції y=(x1^2-8)*cos(x2)
%в області x1∈[0,4] и x2∈[0,4].
n=15;
x1=0:4/(n-1):4;
x2=0:4/(n-1):4;
y=zeros(n,n);
for j=1:n
y(j,:)=(x1.^2-8)*cos(x2(j));
end
```

```
surf(x1,x2,y)
xlabel('x1')
ylabel('x2')
zlabel('y')
title('Target');
```

В результаті виконання цієї програми отримуємо графічне зображення, яке наведено на рис

1.1.

Проектування СНВ складається з наступних кроків.

Крок 1. Завантажити основний `fis`-редактор в (редактор нечіткого виводу) введенням в командному рядку слова **fuzzy**. Після чого з'явиться вікно редактору нечіткого виводу.

Крок 2. Ввести нову вхідну змінну. Для цього вибрати пункт **Add Input** в меню **Edit**.

Крок 3. Перейменувати першу вхідну змінну. Для цього слід зробити одне натиснення лівої кнопки миші на блоці **Input1**, ввести нове позначення **x1** в поле редагування імені поточної змінної і натиснути **<Enter>**.

Крок 4. Перейменувати другу вхідну змінну. Для цього зробити одне натиснення лівої кнопки миші на блоці **input2**, ввести нове позначення **x2** в поле редагування імені поточної змінної і натиснути **<Enter>**.

Крок 5. Перейменувати вихідну змінну. Для цього зробити одне натиснення лівої кнопки миші на блоці **output1**, ввести нове позначення **y** в поле редагування імені поточної змінної і натиснути **<Enter>**.

Крок 6. Задати ім'я системі. Для цього в меню **File** вибрати в підменю **Export to disk** і ввести ім'я файлу, наприклад, **first**.

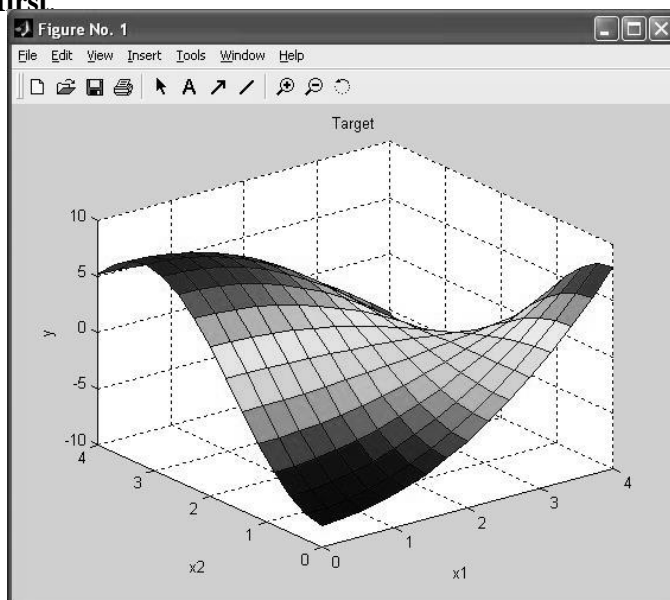

Рис 1.1. Зображення поверхні залежності

Крок 7. Перейти в редактор функцій належності. Для цього зробити швидко подвійне натиснення лівої кнопки миші на блоці **x1**.

Крок 8. Задати діапазон зміни змінної **x1**. Для цього надрукувати **0 4** в поле **Range** і натиснути **<Enter>**.

Крок 9. Задати функції належності змінної **x1**. Для лінгвістичної оцінки цієї змінної будемо використовувати 3 терми з трикутними функціями належності. Якщо в вікні немає ще функцій належності, тоді в меню **Edit** слід вибрати команду **Add MFs...** В результаті з'явиться діалогове вікно вибору типу і кількості функцій належності. За замовченням ці 3 терми мають трикутну функцію належності. Тому просто потрібно натиснути **<Enter>**.

Крок 10. Задати найменування термів змінної **x1**. Для цього робимо одне натиснення лівою кнопкою миші на графіку першої функції належності. (див. рис. 1.2). Потім вводимо найменування терму, наприклад, **L (Низький)**, в полі **Name** і натискаємо **<Enter>**. Потім робимо одне натиснення лівою кнопкою миші на графіку другої функції належності і вводимо найменування терму, наприклад, **A (Середній)**, в полі **Name** і натискаємо **<Enter>**. Ще раз робимо одне натиснення лівою кнопкою миші по графіку третьої функції належності і введемо найменування терму, наприклад, **H (Високий)**, в полі **Name** і натискаємо **<Enter>**. В результаті отримуємо графічне вікно, яке зображено на рис. 2.2.

Крок 11. Задамо функції належності змінної **x2**. Для лінгвістичної оцінки цієї змінної будемо використовувати 5 термів з гаусовськими функціями належності. Для цього активуємо змінну **x2** за допомогою натиснення лівої кнопки миші на блоці **x2**. Задамо діапазон змін **x2**. Для цього надрукуємо **0 4** в полі **Range** (див. рис. 1.3) і натиснемо **<Enter>**. Потім в меню **Edit** виберемо команду **Add MFs...** В діалоговому вікні, що з'явиться, оберемо тип функції належності **gaussmf** в полі **MF type** і **5** термів в полі **Number of MFs**. Після чого натискаємо **<Enter>**.

Крок 12. За аналогією з кроком **10** задамо наступні найменування термів змінної **x2**: **L (Низький)**, **LA (Нижче середнього)**, **A (Середній)**, **HA (Вище середнього)**, **H (Високий)**. В результаті отримуємо графічне вікно, яке зображене на рис. 1.3.

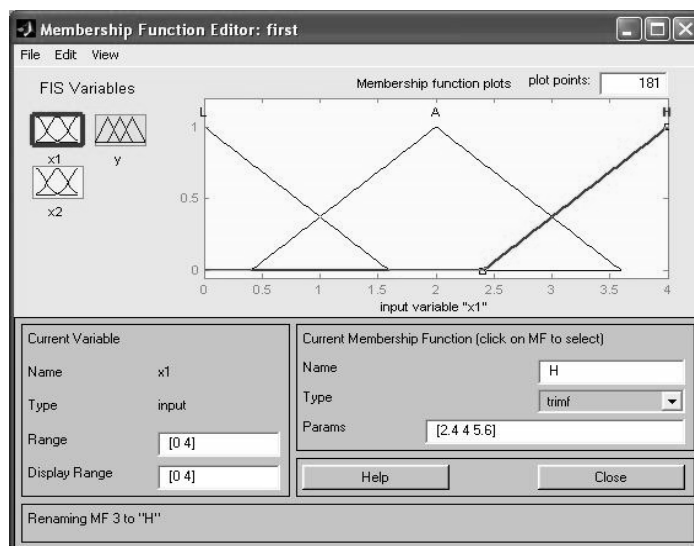
Крок 13. Задамо функції належності змінної **y**. Для лінгвістичної оцінки цієї змінної будемо використовувати 5 термів з трикутними функціями належності. Для цього активуємо змінну **y** за допомогою натиснення лівої кнопки миші на блоці **y**. Задамо діапазон змін змінної **y**. Для цього надрукуємо **-10 10** в полі **Range** (див. рис. 1.4) і натиснемо **<Enter>**. Потім в меню **Edit** оберемо команду **Add MFs...** В діалоговому вікні, що з'явиться, виберемо **5** термів в полі **Number of MFs**. Після чого натискаємо **<Enter>**.

Крок 14. За аналогією з кроком **10** задамо наступні найменування термів змінної **y**: **L (Низький)**, **LA (Нижче середнього)**, **A (середній)**, **HA (Вище середнього)**, **H (Високий)**. В результаті отримуємо графічне вікно, яке представлено на рис. 1.4.

Крок 15. Перейдемо в редактор бази знань **RuleEditor**. Для цього оберемо в меню **Edit** команду **Rules** або в меню **View** команду **Edit rules...**

Крок 16. На основі візуального спостереження за графіком, який зображений на рис. 1.1 сформуємо наступні десять правил:

1. **Якщо** x_1 =Низький і x_2 =Низький, **тоді** y =Низький;
2. **Якщо** x_1 =Низький і x_2 =Високий, **тоді** y =Середній;
3. **Якщо** x_1 =Низький і x_2 =Вище середнього, **тоді** y =Високий;
4. **Якщо** x_1 =Високий і x_2 =Низький, **тоді** y =Вище середнього;
5. **Якщо** x_1 =Високий і x_2 =Високий, **тоді** y =Низький;
6. **Якщо** x_1 =Середній і x_2 =Середній, **тоді** y =Середній;
7. **Якщо** x_1 =Середній і x_2 =Вище середнього, **тоді** y =Вище середнього;
8. **Якщо** x_1 =Низький і x_2 =Нижче середнього, **тоді** y =Нижче середнього;
9. **Якщо** x_1 =Середній і x_2 =Вище середнього, **тоді** y =Середній.

Рис. 1.2. Функція належності змінної X_1 .

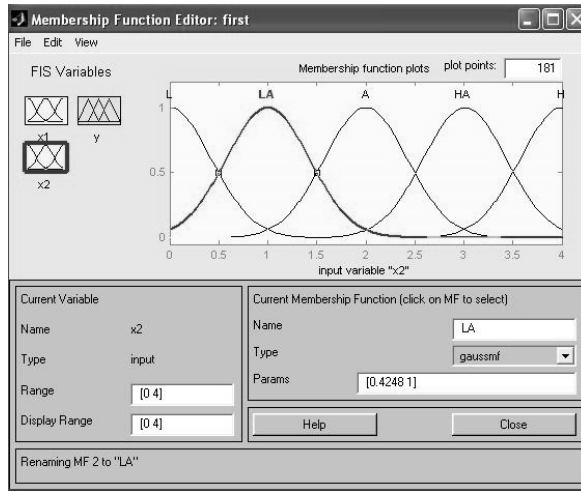

Рис 1.3. Функція належності змінної x_2

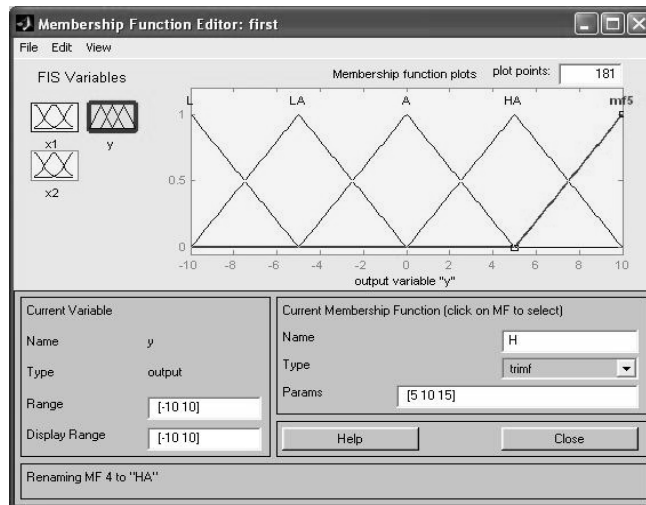

Рис. 1.4. Функції належності змінної y .

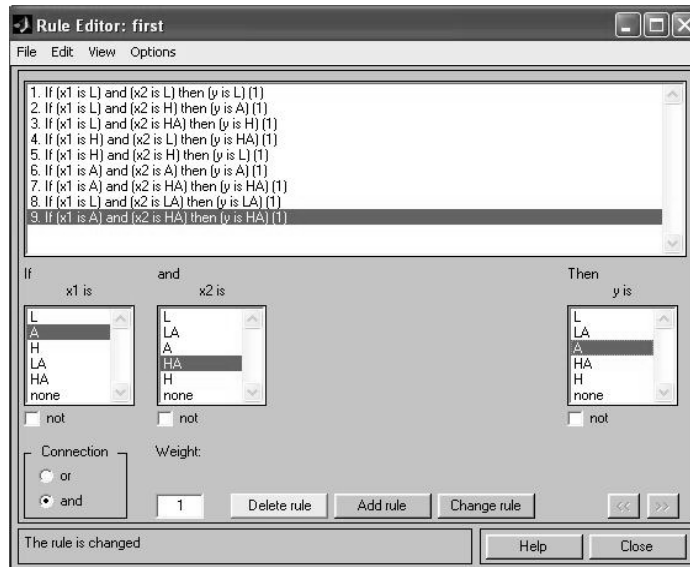
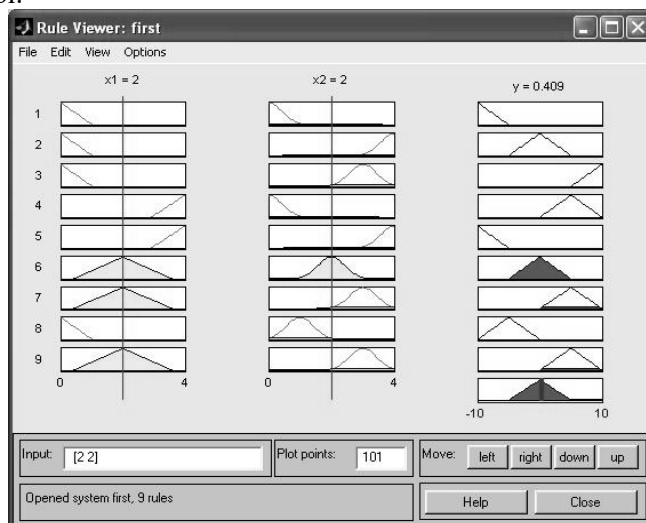

Рис. 1.5. Вікно правил

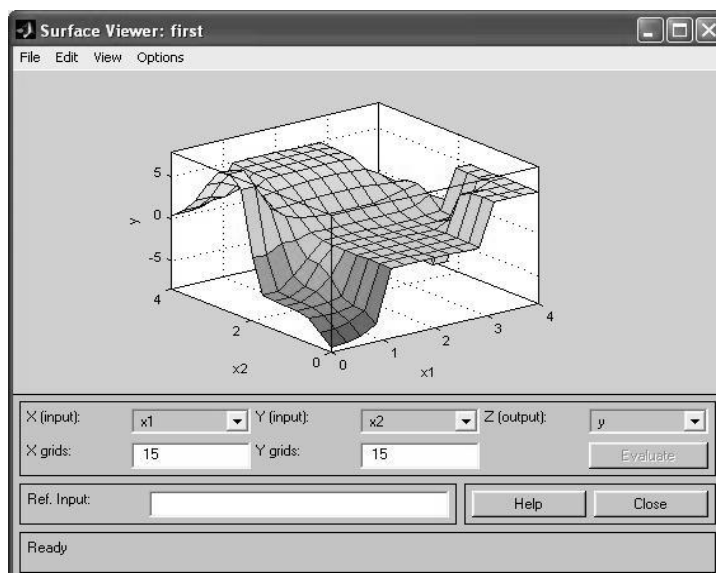
Для введення правила необхідно обрати в меню відповідну комбінацію термів і натиснути кнопку **Add rule**. На рис.1.5 зображено вікно редактору бази знань після введення усіх 9 правил. Число в дужках в кінці кожного правила представляє собою вагові коефіцієнти відповідного правила. Потрібно звернути увагу на параметр **Weight**, який вказує вагу нечіткої впевненості в правилі. Його можна задавати в діапазоні $[0, 1]$.

Крок 17. Збережемо побудовану систему. Для цього в меню **File** в підменю **Export** оберемо команду **To disk**.

На рис. 1.6 приведено вікно візуалізації нечіткого логічного виводу. Це вікно активується командою **View rules...** меню **View**. В полі **Input** вказуються значення входних змінних, для яких виконується логічний вивід. Тобто, обраховується за алгоритмом Мамдані значення вихідної змінної.

Рис 1.6. Візуалізація нечіткого виводу

Рис 1.7. Поверхня системи «вхід-вихід».

На рис. 1.7 приведена поверхня “входи-вихід”, яка відповідає синтезованій системі логічного виводу. Для виводу цього вікна необхідно використати команду **View surface...** меню **View**. Порівнюючи поверхні на рис 1.1. і рис. 1.7. , можна зробити висновок, що нечіткі правила досить добре описують складну нелінійну залежність.

1.3 Завдання для самостійної роботи.

1. Створити систему нечіткого виводу, яка моделює залежність $y = x_1^2 \sin(x_2 - 1)$ при $x_1 \in [-7,3]$ $x_2 \in [-4.5,2]$.
2. Створити систему нечіткого виводу, яка відтворює поверхню $y = \ln(x_1 + 1)\cos(x_2)$ при $x_1 \in [1,5]$ $x_2 \in [0,2]$
3. Створити систему нечіткого виводу, яка відтворює поверхню $y = \ln(x_1 + 1) \frac{1}{1 + x_2}$ при $x_1 \in [1,5]$ $x_2 \in [0,2]$